

BESEDA UREDNIKA

MARKO KERŠEVAN

Čeprav bi tradicija in naravnost revije narekovali, da bi prvo številko v letniku 2021 (in samo Besedo urednika) začeli s *spominom na 500-letnico znamenitega Luthrovega nastopa v Wormsu*, jo začenjamo z ne mnogo mlajšim (izvorno v latinščini napisanim) spevom iz leta 1587 mladega slovenskega protestanta Matije Trosta, ki primerja Luthra in Trubarja in njune zasluge – ne le za samo krščanstvo in vero, ampak tudi za *Germanijo* in *Slovenijo* [Sclavonio]. Razlog za to je seveda druga obletnica, *30-letnica razglasitve državne samostojnosti Slovenije* junija 1991. Še posebej, ker je razprava, ki jo ta spev uvaja, temeljit prispevek k razpravam o »etnogenezi« *ljudstva*, ki je razglasilo svojo državno suverenost, in vlogi protestantske reformacije v njej. Več o tem kasneje in seveda v sami razpravi Vanje Kočvarja. (O *Matiji Trostu* in njegovih verzifikacijah v počastitev Trubarju pišemo v št. 11-12 /2010 in v št. 25/2017 naše revije.)

Obletnice in prazniki kot »časi spomina« *(in z njimi povezani »kraji spomina«) seveda služijo – zavestno, hoteno, včasih se je reklo ideološko – »konstrukciji« spomina, vzpostavljanju in ohranjanju »kolektivne memorije« (Halbwachs), v našem primeru seveda narodne/nacionalne, s ciljem opredeliti/potrditi/utrditi svojo »identiteto«, tisto, »kar smo« (s tega vidika). Pristavek »s tega vidika« je potreben, ker take obletnice/praznovanja po eni strani povzdigujejo, »sakralizirajo« (z narekovaji ali brez njih) neke identitete in vse, kar da jih konkretno izraža, po drugi strani pa izzivajo k desakralizaciji in »ikonoklazmu« pri tistih, ki se s povzdigo-*

vanjem teh identitet počutijo ogrožene ali zapostavljene v svojih drugih identitetah. (Ali si prizadevajo za večje spoštovanje in upoštevanje drugih nacionalnih ali manjšinskih etničnih identitet ali pa identitet druge vrste: socialnih, spolnih, kulturnih, verskih, lokalnih, družinskih ...)

Zgodovinarsko in siceršnje strokovno raziskovanje – in pisanje – je ob tem na spolzkem terenu. Lahko se zavestno usmeri k izpostavljanju in povzdigovanju pomena nekih dejanj/dogodkov, ljudi, krajev in časov, njihovi temu primerni selekciji in redukciji – lahko pa se takim selekcijam in redukcijam postavlja po robu z iskanjem in upoštevanjem drugih dejanj, stanj, razlik, ki govore za neke druge identitete in pomene ali vsaj otežujejo povezavo med neko izbrano identiteto in konkretnimi pojavi, ki da naj bi jo izražali in potrjevali. Teren ni spolzek le zaradi (običajno večje) vablivosti »apologetske« usmeritve, ampak tudi zato, ker motiv za kritično usmeritev k desakralizaciji in ikonoklazmu ni vedno le težnja po vsestranski osvetlitvi, polni resnici/Resnici nekega dogajanja, ampak lahko tudi odkrita ali prikrita nagnjenost v prid prvenstva ali pomena neke druge identitete: druge nacionalne ali pa lokalne, družinske, socialne, religiozne, kulturne. Te pa imajo ravno tako svoje sakralizacije, svoje svete kraje in čase, svoje heroje in ikone. Kritičnost, ikonoklazem nasproti eni je lahko v funkciji povzdigovanja druge identitete in njenih ikon ali pa vsaj v funkciji vzpostavljanja drugih ikon, drugačne mitologije/ideologije za isto identiteto (a za druge zainteresirane nosilce).

Zgodovinarji in drugi strokovni raziskovalci se morajo zavedati, da v ozadju kritično usmerjene raziskovalne vneme in njenega rušenja dotedanjih »ikon« ni nujno le želja/utopija po svetu brez ikon, ampak lahko tudi zavestna ali nezavestna želja po drugih ikonah. Gotovo mora veljati kot kašipot, da je treba iskati nova dejstva in nove vire, preverjati stare, premišljeno uporabljati in ustrezno razvijati pojme, raziskovati povezave in kontekste različnih identitet ter njihovih mitologij/ideologij – toda ob zavesti, da to še ne pomeni pledoajeja za neke druge, »prave« identitete in njihove mitologije/ideologije, ki/ker takega kritičnega pretresa niso (bile) deležne. Zgodovinarsko in drugo raziskovanje ne more imeti za cilj – in ne more deliti iluzij –, da bo *nadomestilo* »kolektivno memorijo«, kot tudi ta seveda ne more nadomestiti zgodovinarskega

(antropološkega, kulturno-sociološkega, religiološkega ...) raziskovanja. Konstitutivni spomin neke identitete, njena kolektivna memorija, ni isto kot kompleksno (možno in potrebno) zgodovinsko vedenje. Toda še tako polno zgodovinsko vedenje in razumevanje ne odpravi potrebe po konstitutivnem spominu neke skupnosti (neke nacionalne ali druge identitete), čeprav si mora zgodovinopisje stalno prizadevati, da preverja njegove zgodovinske elemente in da vsakega umesti v širši in kompleksnejši zgodovinski (kulturni, socialni, politični) kontekst in spomin. S tem seveda vsakega »relativizira«, zavira njegove pretenzije po izključnosti, toda hkrati daje vsakemu – oziroma njihovim nosilcem in naslovnikom – na znanje, da je njegovo/njihovo početje enako (ne)legitimno kot početje nosilcev drugih in drugačnih identitet ter njihovih kolektivnih spominov. Zgodovinska točnost, zgodovinska preverjenost – za katero skrbi zgodovinska znanost – je ali naj bi bila dolgoročno praviloma pogoj za trdnost in prepričljivost nekega konstitutivnega spomina, toda nikakor ne edini ali celo zadostni, zlasti kratkoročno pa (žal) niti nujni ne. Ne bi zdaj govorili o tem, da tudi zgodovinsko vedenje ne more biti nikdar »polno« in »dokončno«, saj se zorni koti in vrednote (generacij) raziskovalcev neizogibno spreminjajo ...

Kot rečeno, začenja letošnje *Razprave, študije* Vanja Kočevar z obsežnim prispevkom »Vloga reformacije v etnogenezi: etnična kolektivna identiteta na premici zgodovine dolgega trajanja«, v katerem zgodovinarsko skrbno, pronicljivo in dokumentirano opredeljuje in analizira *reformacijski/protestantski delež v slovenski etnogenezi* (kot kompleksnem in večstopenjskem zgodovinskem procesu dolgega trajanja). Posamezne reformacijske prispevke posebej opredeli in izpostavi, hkrati pa z opozorilom, da so tako Trubar *Abecednik* kot Dalmatin prevod *Biblije* in Bohorič slovnico uvedli s Pavlovim sporočilom/napotilom (Rim 14,11) »in vsak jezik bo spoznal/izpovedoval/slavlil Boga«, posredno spomni na bistven in specifičen reformatorski motiv za jezikovno prizadevanje v ljudskem jeziku, za prevajanje Božje besede v jezik svojega ljudstva. (O tem smo pisali v številki 7-8 /2008 pod naslovom *Trubarjeva 'Cerkev Božja slovenskega jezika' in 'narod slovenskega jezika'*.) Ker je Božja beseda v protestantskem krščanstvu edina pot (do) vere, je njena dostop-

nost v ljudskem jeziku za ljudi tega jezika velika milost; hkrati pa to, da pride Božja beseda do besede v ljudskem jeziku (s prevodom in branjem *Biblije*, pri pridigi in pri podeljevanju zakramentov), pomeni posvetitev tega jezika (kot je zapisal Luther) in ljudstva, ki z njim tako časti Boga. (Avtorjeva študija je nastala v okviru projekta Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti, P60052/A/, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.)

Vincenc Rajšp ob 500-letnici znamenitega Luthrovega nastopa pred državnim zborom in cesarjem Karlom V. v *Wormsu* ponudi *kritičen vpogled v novejšo nemško literaturo* o tem dogodku in pokaže na preseženost nekaterih in nepreseženost drugih takratnih Luthrovih dilem in odločitev. Fanika Krajnc Vrečko se ponovno zaustavi ob *teoloških vidikih pojmovanja vloge jezika pri Luthru in Trubarju*. Njen prispevek je na nek način nadaljevanje in vzporednica članka Lubomíra Batke o Luthrovi reformacijski teologiji besede v številki 31/2020. Oba prispevka sta bila sicer predstavljena na simpoziju ob 500-letnici reformacije na Univerzi v Mariboru, nista pa bila objavljena v izboru referatov s tega simpozija, ki je izšel v slavistični reviji *Slavia centralis* (Maribor).

V rubriki *Bilo je povedano* ponatiskujemo izbor odlomkov iz knjige *Demaskirajoče tendence* nedavno umrle Cvetke Tóth, ki govore o *Schopenhauerju* ob njegovih odmevih v slovenskem leposlovju 19. stoletja (roman *Abadon* Janeza Mencingerja iz leta 1893). Avtorica je sicer napovedala in pripravljala poseben prispevek o nemškem filozofu tudi za revijo. Izbor iz knjige je pripravil Dušan Voglar. Besedilo je smiselno brati v povezavi s člankom o avtorici v rubriki *Portret*.

V rubriki *Razgledi, vpogledi* Matjaž Črnivec dokumentirano predstavlja *biblijsko pojmovanje Cerkve/cerkve*, ki je za vse obstoječe cerkve danes (in v zgodovini) hkrati njihova utemeljitev, kritika, opora in izziv. Zorica Kuburić, srbska sociologinja in raziskovalka, na kratko oriše zgodovino in novejšo značilnosti *delovanja Cerkve adventistov sedmega dne v Srbiji*. Kot sociologinja religije se posebej zaustavi ob vprašanju načinov in zmožnosti uveljavljanja novih, manjšinskih krščanskih cerkva v sodobni družbi v zanje novih okoljih. Tak izziv in možnost je bilo za adventiste obdobje družbene krize v devetdesetih letih prejšnjega stoletja

v Beogradu. Marko Kerševan z obsežnim prikazom/recenzijo s pohvalo in (mestoma) tudi kritiko pospremi najnovejši zbornik ZRC SAZU *o tridesetletni vojni in Slovencih* oziroma slovenskem prostoru v prvi polovici 17. stoletja. O tridesetletni vojni sami je v številki 30/2019 revije pisal Igor Grdina, ki je na tej osnovi letos izdal tudi knjigo *V blodnjakih večne vojne za trajni mir* (Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana). Avtorji zbornika so ob novejših raziskavah predvsem domačih virov dokumentirano osvetlili različne z vojno in njenimi odmevi povezane značilnosti takratnega življenja ljudi slovenskega prostora. Avtor recenzije ob siceršnji pohvali urednika in avtorjev posameznih prispevkov opozori na manko, na odsotnost raziskav in prikaza (problema) takratne, s potekom vojne povezane, izselitve številnih protestantskih plemiških družin in usode verskih izseljencev (*eksulantov*) v novih okoljih. Sodelavec revije Karl W. Schwarz je zaprosil, da tudi v naši reviji objavimo *Erratum*, popravek napake, ki se je brez njegove krivde pojavila v njegovem članku v *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška*.

V rubriki *Portret* se tokrat spominjamo dveh zaslužnih za poznavanje in ovrednotenje protestantizma na Slovenskem, ki sta umrla v minulem letu: *Antona Schindlinga (1947–2020)* in *Cvetke Hedžet Tóth (1948–2020)*. Nekrolog ob prezgodnji smrti tudi za poznavanje slovenskega protestantizma zaslužnega tübingenskega zgodovinarja je napisal Vincenc Rajšp. Naj spomnimo samo na Schindlingovo raziskavo in skrbno predstavitev Trubarjevih vizualnih obeležij v Nemčiji (tudi tistih, za katere je poskrbelo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar). Glavni urednik revije je predstavil prispevek Cvetke Tóth stvari protestantizma z orisom njenih prikazov in analiz pomembnih filozofov in teologov – posebej v zvezi s protestantizmom in z etiko – v številnih člankih v reviji *Stati inu obstatu* vse od začetkov njenega izhajanja.

Obsežen *Prevod* je tokrat namenjen prikazu ključnih tem in usmeritev *raziskovanja dela in vpliva Huldrichta Zwinglija* ter švicarske reformacije v zadnjih desetletjih, kot ga je za mednarodni kongres pripravil Emidio Campi in ga ponudil v objavo/prevod tudi naši reviji. Poznavanje novejših raziskovalnih literature o tem je pomembno tudi za raziskovanje in razumevanje Trubarjevih (in Vergerijevih) vezi, shajanj in razha-

janj s »cvinglijansko« švicarsko reformacijo, s katero se je Trubar srečal najprej pri Bonomu v Trstu, kasneje pa posebej pri službovanju v Kemptnu in dopisovanju s Zwinglijevim naslednikom Bullingerjem. (O Zwingliju pišemo v številki 1-2 /2005.)

Zaradi pandemije covida-19 in karantene tudi v minulem polletju ni bilo dogodkov, ki smo jih običajno zabeležili v *Kroniki*. Presodili pa smo, da obeležje in spomin v reviji zasluži *ne-dogodek, povezan s spominsko »Trubarjevo domačijo« na Rašici*. Objavljamo namreč pismo župana Občine Velike Lašče (kamor spada Trubarjeva rojstna Rašica) in predstavnikov Javnega zavoda Trubarjeva domačija ministru za kulturo vlade Republike Slovenije z dne 27. 1. 2021 (skrajšali smo ga za odstavek z omembo imena uradnika na ministrstvu za kulturo, ki zabeležnja in spomina v *Kroniki* ne zasluži!). Povod za pismo je bila ponovna zavrnitev, da bi ministrstvo spominski hiši na Rašici priznalo status »spomenika državnega pomena«. Očitno nekateri državni uradniki na ministrstvu niso sposobni razumeti smisla in konstitutivne vloge »krajev spomina« za »spomin/spomenik državnega pomena«. V svoji strokovni ozkosti (umetnostnih zgodovinarjev in konservatorjev) podelitev statusa pogojujejo s še ohranjenimi originalnimi materialnimi, v našem primeru gradbenimi, ostanki »prave Trubarjeve rojstne hiše«, ki jih na vasi v Rašici po petsto letih seveda več ni. Če je osnova za tako odločanje v sami ozkosti in nedomišljenosti zakonske ureditve o priznavanju statusa spomenikov državnega pomena, še toliko slabše. Če je status spomenika državnega pomena nerazdružljivo povezan z materialnimi ostanki, potem gre to fetišiziranje materialnih ostankov na škodo »spomina državnega pomena«, ki (naj ga) evocira in ohranja Rašica kot »kraj spomina« (zabeležena kot rojstni kraj v samih Trubarjevih delih, ohranjana in potrjevana kot kraj spomina v že dolgi tradiciji Trubarju posvečenih praznovanj, nenazadnje v prav za to postavljeni spominski »Trubarjevi domačiji«). Ali naj bodo ohranjeni materialni artefakti edina in/ali odločujoča sestavina in pogoj za priznavanje ter negovanje nekega kraja spomina in navsezadnje spomina samega (spomina državnega ali lokalnega pomena)? Naj bo dovolj. Vsekakor je tokratni zadnji zapis v *Kroniki* dobro brati skupaj s prvim člankom v tej številki in začetkom te *Besede ured-*

nika o(b) njem pa tudi (na)govorom takratnega (in sedanjega) kulturnega ministra dr. Vaska Simonitija ob 500-letnici Trubarjevega rojstva, objavljenem v *Kroniki* številke 7-8/2008 naše revije.

S smrtjo Cvetke H. Tóth je v sestavi uredništva nastala vrzel pri »pokrivanju« dveh relevantnih področij, filozofije in Prekmurja. Na predlog glavnega in odgovornega urednika je izvršni odbor društva zato imenoval dva nova člana: dr. Gorazda Andrejča in dr. Kludijo Sedar. Oba sta bila že do sedaj sodelavca revije, imata znanstvene kvalifikacije in publikacije ter uredniške izkušnje. Dr. Gorazd Andrejč je opravil magistrski študij iz judovsko-krščanskih odnosov na univerzi v Cambridgeu in doktoriral iz filozofije religije na univerzi v Exeterju. Dr. Kludija Sedar, latinistka in jezikoslovka, je doktorirala iz prekmurske kulturne zgodovine na Univerzi v Novi Gorici in dela v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota.